

Nordre Follo MDG

**Lokalprogram
2023-2027**

Vår visjon

Vi vil ha gode lokalsamfunn med ...

- 1. mer tid til hverandre og god folkehelse**
framfor mer stress, press og krav
- 2. trygge og glade barn og unge**
uansett hvem du er og hvor du kommer fra
- 3. miljøvennlige løsninger**
som gjør det enkelt og billig å leve miljøvennlig
- 4. bevaring av all natur og dyrkbar mark**
og naturrestaurering som øker naturmangfoldet igjen
- 5. gode opplevelser i nærmiljøet**
som gjør kortreiste aktiviteter attraktive og tilgjengelige for alle
- 6. trygg trafikk og smart mobilitet**
der gange, sykkel og kollektivtrafikk prioriteres
- 7. et blomstrende og fornybart næringsliv**
som skaper liv i gatene og nye arbeidsplasser
- 8. nullutslipp av klimagasser**
fra kommunen, transport, næring og byggeplasser
- 9. et sterkt, åpent og inkluderende folkestyre**
der alle blir hørt og alle kan bidra
- 10. et lavt og bærekraftig forbruk av naturressurser**
som sikrer fremtidige generasjoner de samme mulighetene som vi har

Innholdsfortegnelse

Vår visjon.....	2
Innholdsfortegnelse	3
Bli med å farge Nordre Follo grønt!.....	4
1. Livskvalitet og deltakelse.....	5
Demokrati og frivillighet.....	5
Helse	7
Kultur, friluftsliv og idrett	8
2. Oppvekst og læring.....	10
Trygghet og trivsel.....	10
Lek og læring	12
Miljøvennlig oppvekst.....	13
3. Mobilitet for alle	14
Sykkel og gange.....	14
Kollektivtrafikk.....	15
Bil og bildeling	16
4. Bærekraftig økonomi	18
Næringsliv	18
Kommuneøkonomi.....	20
5. Natur og miljø.....	22
Natur- og artsmangfoldet.....	22
Klimagassutslipp	25
Forurensning	27

Bli med å farge Nordre Follo grønt!

Vårt mål er et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse. Vi vil ha et levende lokalsamfunn hvor vi har tid til venner og familie, hvor vi leker mer i naturen, på naturlige lekeplasser og i skolen. Et samfunn, hvor vi kan gå og sykle i frisk luft til jobb og skole, og hvor vi kan søke opplevelser i en skog og en fjord som blir rikere og renere. Et samfunn hvor vi ser hverandre for hvem vi er, og hvor vi heier på ulikhet og variasjon.

Et slikt samfunn er mulig innenfor naturens tålegrenser. For oss selv, for hverandre og for de som skal arve jorden.

Norge står ved et veiskille, der langsiktig trygghet, frihet og velferd for alle står på spill. Den globale situasjonen påvirker også handlingsrommet for Nordre Follo i årene fremover. Vi må tenke beredskap i alt vi gjør, og erkjenne at det som ikke *skal* skje, likevel *kan* skje. Derfor skal vi være forberedt på alt fra styrtregn til tørke, fra pandemi til større flyktingestrømmer. Til tross for uro i verden vil vi gjøre gode og riktige valg som bringer vårt lokalsamfunn videre basert på solidaritet med mennesker, dyr, natur og fremtidige generasjoner.

De Grønne vil skape forandring i Nordre Follo - en forandring til det bedre for oss om bor her nå, og for de som skal overta etter oss.

Partiprogrammet vedtatt av årsmøtet 26. februar 2023

1. Livskvalitet og deltakelse

Vi skaper bærekraftige lokalsamfunn, trygghet, inkludering og mening sammen. Vi vil gjennom samspill mellom organisert og uorganisert frivillig arbeid, næringsliv og kommunale tjenester bygge et fellesskap med trygghet og mening for alle. Vi vil gi romslig plass til lokalt engasjement i skolen, på arbeid, og gjennom kultur og idrett. Eldre er en berikelse for samfunnet. De har stor livserfaring som bør komme fellesskapet til gode.

Vi ønsker oss yrende og livlige møteplasser hvor lekeplasser, butikker, offentlige tjenester og kultur skaper identitet og samhold enten man bor i Siggerud, Svartskog, Kråkstad, Skotbu, Langhus, Opegård, Sofiemyr, Greverud, Kolbotn eller Ski - eller midt imellom.

Demokrati og frivillighet

De Grønne vil

1. ha et nært og gjensidig samarbeid mellom kommune, frivillige, næringsliv og enkeltpersoner, for sammen å skape inkluderende tilbud, møteplasser, arrangementer og aktiviteter.
2. gi innbyggere, lag og organisasjoner mulighet til å involvere seg tidlig og underveis i kommunale planer, utredninger og prosesser.
3. sikre god stedsutvikling av de mindre tettstedene i kommunen, blant annet gjennom involvering av organisasjoner med lokal tilknytning, som grendelag og velforeninger, i planleggingen.
4. bevare og videreutvikle frivilligsentraler i både Ski og Kolbotn, og etablere mindre sentraler på andre tettsteder i kommunen.
5. legge til rette for pop-up aktiviteter på attraktive kommunale plasser for salg av egne produkter, forestillinger og aktiviteter.
6. være en samskapende kommune som aktivt samarbeider med frivilligheten for å sikre innbyggerne et godt tjenestetilbud.
7. jobbe aktivt for å inkludere alle mennesker i skole, arbeidsliv, kulturliv og idrett uavhengig av bakgrunn. En mer mangfoldig befolkning gjør Nordre Follo til et rikere samfunn.

8. inkludere og integrere flyktninger og innvandrere med minoritetsbakgrunn i samarbeid mellom kommunen og frivillige organisasjoner.
9. jobbe for at kommunen skal bosette flere flyktninger enn det myndighetene ber oss om.
10. involvere barn og unge i utviklingen av kommunale tjenester.
11. ansette en eldrekoordinator for å styrke og avlaste de øvrige kommunale tjenestetilbudene.
12. gjennomføre dialogmøter om viktige saker og temaer, med lav terskel for medvirkning.
13. innføre et lobbyregister for sentrale politikere i kommunen
14. ha et tett samarbeid med kommunens vennskapskommuner, og vurdere muligheten for å få en vennskapskommune i Ukraina.
15. utarbeide en helhetlig plan for å redusere fattigdom, særlig barnefattigdom.
16. at kommunen og kommunens virksomheter skal ha særlig oppdatert kunnskap om datadeling og -kriminalitet.
17. sikre at all trafikk til og fra offentlige nettsider og apper er kryptert.
18. utarbeide en helhetlig oversikt over alle tilfluktsrom (offentlige og private), sørge for at disse til enhver tid er tilgjengelige, og at informasjon om disse er lett tilgjengelig for kommunens innbyggere, både digitalt og analogt.
19. utarbeide en "bytte/låne/hjelpe-plan" i en krisesituasjon.
20. gjøre det lett å koble sammen personer som trenger språktrening, og eldre som trenger hjelp i hverdagen eller bare noen å snakke med.
21. Legge til rette for generasjonsmøter mellom skolebarn/-ungdom og eldre for samskaping, kunnskapsbygging, frivillighet og meningsfulle opplevelser.
22. Vegetarisk mat skal være normen på alle kommunale arrangementer.

Helse

De grønne vil

23. arbeide for sunn mat, fysisk aktivitet og redusert stress gjennom hele livet, fra barnehage og skole til arbeidsliv og alderdom.
24. styrke tilretteleggingen for turer og trening i naturen. Vi vil at kommunen skal bidra med mer informasjon og synliggjøring av de mange flotte turmålene og stiene vi har.
25. støtte frivillige og ideelle aktører som gir verdifulle bidrag til omsorg og aktivitetstilbud for eldre og pleietrengende.
26. tilrettelegge og styrke møteplasser hvor folk møtes på tvers av alder, kultur og bakgrunn, som lekeplasser, parker, piknik-plasser, skateparker, skøytebaner og hundeparker.
27. fremme god psykisk helse hos barn, unge og voksne, og ha lavterskeltilbud for den som trenger faglig hjelp med psykiske utfordringer.
28. opprettholde Frisklivssentralen som arrangerer åpne og gratis lavterskelaktiviteter for å øke fysisk aktivitet og styrke folkehelsen.
29. ha et sunnere kosthold i kommunale institusjoner med lavere forbruk av kjøtt og sukker. Det skal tilbys fullverdige vegetariske alternativ hver dag og, to dager i uken skal være helvegetarisk. (lignende punkt i kapittel 5)
30. innføre en standard for sunt kosthold i barnehager med redusert bruk av salt og sukker.
31. styrke bruken av grønn resept for å legge til rette for sunn livsstil.
32. styrke kommunens kapasitet innen miljørettet helsevern for bedre oppfølging og økt tilsyn innenfor dette ansvarsområdet
33. støtte seniorkollektiver, generasjonskollektiver og lignende nettverk der beboere selv bidrar til å ta vare på hverandre.
34. styrke arbeidet med psykisk helse for barn og unge gjennom tidlig innsats og ved å opprettholde bemanningen og åpningstider for helsestasjon for ungdom.
35. styrke arbeidet mot rusmisbruk gjennom samarbeid mellom forebyggende tjenester, lag og foreninger og helsevesen.
36. ha en human og forskningsbasert rusomsorg.
37. arbeide for forbedring av fastlegeordningen og for at det skal være lettere for fastleger å ha kortere pasientlister og bedre tid til faglig påfyll. Vi vil fortsette med

kommunalt bidrag til allmennleger i spesialisering (ALIS), slik at det kan søkes om fullt statlig tilskudd.

38. at kommunen skal drive holdningsarbeid for sosial frihet og mot negativ sosial kontroll, gjøre det lettere å melde fra om mennesker som blir utsatt for negativ sosial kontroll og tilby hjelp.
39. sikre at alle som har rett til brukerstyrt personlig assistanse (BPA) får tilstrekkelig antall assistenttimer til å leve et selvstendig liv og delta i samfunnet.
40. gi innbyggere med hjelpebehov større egenbestemmelse gjennom satsning på velferdsteknologi.
41. styrke traumesensitiv omsorg i barne- og ungdomspsykiatrien, skolen, barnehagen og barnevernet.
42. at kommunen skal ha brukerutvalg for pårørende.
43. styrke arbeidet for å redusere vold og seksuelle overgrep.
44. sikre helsestasjonene tilstrekkelige ressurser til å kartlegge og følge opp familier med særskilte behov.

Kultur, friluftsliv og idrett

De Grønne vil

45. at kommunale utleielokaler på ulike steder i kommunen skal være attraktive for varierte aktiviteter og arrangementer og fungere som lokale kulturhus med muligheter for konserter, teater, utstillinger, øvingslokaler, møterom og lignende.
46. utjevne sosial ulikhet gjennom støtteordninger som gir alle barn og unge muligheten til å delta på organiserte fritidsaktiviteter. Alle barn skal ha muligheten til å delta på minst én fritidsaktivitet, uavhengig av bakgrunn.
47. opprettholde kommunens bevilgninger til lokal kultur, både til etablerte foreninger og lag, og til nye initiativ og uorganisert kultur.
48. satse på Kulturskolen slik at den kan tilby flere undervisningstimer og subsidierte plasser for lavinntektsfamilier.
49. opprettholde fritidssentrene for barn og unge på Flåtestad, Kråkstad, Langhus, Siggerud, Tårnåsen og Vassbonn,
50. etablere permanent ungdomsklubb/-kafé på Langhus og i Ski (inkl. e-sport), og opprettholde "Hjørnet ungdomskafé" på Kolbotn.
51. skjerme kulturtilbudet i kommunen med fokus på barn og unge fra budsjettkutt.

52. styrke BUA slik at de kan gjøre mer utstyr tilgjengelig for flere og på flere steder, og kan tilby opplæring, aktiviteter og arrangementer.
53. sørge for gode møteplasser for integrering og inkludering sammen med frivilligheten, som språkkafeer, turgrupper og lignende.
54. sørge for bredde i kulturtilbudet i Rådhus teatret og Kolben, slik at det er rom for både større nasjonale artister og lokale initiativ.
55. ha en aktiv og forutsigbar vernepolitikk med særlig fokus på kulturminner og ivaretagelse av vår lokalhistorie, blant annet vern av bygninger.
56. gjennom aktiv bruk ta vare på Waldemarhøy i Ski, Venleik på Kolbotn, Møllerenga på Langhus og andre kommunale bygg.
57. tilrettelegge for spontan og uorganisert aktivitet som turgåing, løping, sykling, skateboarding og yoga.
58. synliggjøre og tilgjengeliggjøre stier, turmål, kulturminner, treningsparker, stolpejakt og så videre gjennom merking, informasjonsmateriell og turkart (både fysiske og digitale).
59. prioritere breddeidrett og lavterskeltilbud for å bedre folkehelsen og livskvalitet.
60. jobbe for fleksible og rimelige transportløsninger slik at deltakere på idretts- og fritidsaktiviteter ikke er avhengig av egen bil.
61. ha nært samarbeid mellom kommune, idrettslag og idrettsråd. Vi vil stille krav om åpen og tillitsbasert kommunikasjon, demokratiske prosesser og likebehandling for å få støtte fra kommunen.
62. kun prioritere ett anlegg for toppfotball og ett anlegg for friidrett i kommunen. Vi vil i dialog med idrettslagene sørge for å få på plass gode og langsiktige løsninger.
63. forby bruk av gummigranulat på nye kunstgressbaner og utforske alternative og miljøvennlige løsninger. For eksisterende kunstgressbaner vil vi ha strenge rutiner for å hindre utslipp av granulat til naturen. (Likelydende punkt i kapittel 5)

2. Oppvekst og læring

Vi ønsker en mer variert skolehverdag med mer lek og praktisk læring, og at skolen skal være en del av en grønn fremtid der mestring, kunnskap og kultur er likeverdige byggeklosser. Barns trygghet og psykiske helse skal være førsteprioritet for det som gjøres i skole og barnehage. Barn som opplever mobbing, stress og press er ikke mottakelige for faglig læring.

Skolen står ved et veiskille. Barn som vokser opp i Norge fortjener at skoleeiere, skoleledere og politikere reflekterer over hvorfor det er et økende antall hjemmesittere i skolen, og hvorfor et økende antall unge sliter med å finne sin plass i verden.

Barns utvikling og trivsel er avhengig av et godt samarbeid mellom hjem, skole og barnehage, fritidstilbud, støttetjenester og i noen tilfeller barnevernet. En god barndom og ungdomstid handler også om nok tid utenfor barnehage, skole og fritidsaktiviteter. De Grønne ønsker derfor å redusere bruken av lekser i skolen.

Mennesket slutter ikke å lære når skole eller studier er unnagjort, og vi vil legge til rette for læring gjennom hele livet.

Trygghet og trivsel

De grønne vil

1. styrke det systematiske arbeidet mot mobbing gjennom involvering av mobbeombud, og ivaretagelse av sikkerheten og støtten til varslere. De som melder fra om mobbing skal bli tatt på alvor. Ansatte skal ha god kjennskap til taushetsplikten, forsvarlig saksbehandling, regler om myndighetsmisbruk og at barnets stemme skal høres.
2. fullføre vedtatt etablering av bilfrie hjertesoner rundt alle barneskoler, for å øke trafikksikkerheten og for å fremme gange og sykkel som miljøvennlig og helsefremmende transport. Vi vil etablere hjertesoner rundt ungdomsskoler, og tilrettelegge for trygg ferdsel rundt barnehager.
3. ha sterk involvering av elever og ansatte i barnehager og skoler i forbindelse med nye byggeprosjekter.

4. legge til rette for at barn kan gå i barnehage i eget nærmiljø, gjennom å planlegge for god barnehagedekning ved utbygging av nye boområder og å opprette et byttetorg for barnehageplasser på nett.
5. bruke alternative læringsarenaer i kampen mot ufrivillig skolefravær.
6. ha et barnevern som møter barn og unge med menneskevarme og kjærlighet i alle deler av barnevernsarbeidet. For å oppnå dette skal barnevernet ha tilstrekkelig kompetanse og ressurser.
7. følge opp plan- og bygningslovens krav om universell utforming på alle skoler.
8. konkretisere barnevernets ansvar for bosetting av enslige mindreårige flyktninger i vår kommunene, slik at de sikres et likeverdig omsorgstilbud og tilbud om ettervern på lik linje med andre barn under offentlig omsorg i Norge.
9. kartlegge hvor og hvordan barn og unge opplever rasisme på ulike arenaer, med medvirkning fra barn og unge selv.
10. utvikle en handlingsplan for bekjempelse av rasisme og hatefulle ytringer.
11. at SFO har god bemanning, og et godt og variert tilbud av kultur og fysisk aktivitet.
12. øke barnehageansattes kunnskap til å se og hjelpe sårbare barn og barn som kan være utsatt for vold, overgrep og omsorgssvikt. Fortsette det gode arbeidet med tidlig innsats.
13. være åpen for et mangfold av barnehagetilbud med høy kvalitet.
14. sikre at antall pedagogstillinger i barnehagene er i samsvar med nasjonal pedagognorm.
15. at nye barnehager skal bygges for avdelinger med maks 18 barn for 3-6-åringer, og 9 barn for 1-2-åringer.
16. at bemanningstettheten i barnehager skal være maks 6 barn (3-6-åringer) eller 3 barn (1-2-åringer) per voksen gjennom hele åpningstiden.
17. ha et særskilt planverk for barn og unge i en krisesituasjon.
18. at alle skoler skal ha ansatte med sosialfaglig kompetanse.
19. ha et veiledningstilbud for foreldre med barn i skole og barnehage.

Lek og læring

De grønne vil

20. redusere tiden lærerne bruker på prøver og rapporter slik at de får mer tid til å følge opp hver enkelt elev.
21. ha lekeplasser, torg, skolegårder og uteområder i barnehager som innbyr til lek, kreativitet, fellesskap og nærhet til natur, for barn og unge i alle aldre og med ulike funksjonsvariasjoner.
22. anerkjenne lærerens kompetanse og heve lærerens status. Vi vil organisere skolen slik at lærere har tid og forutsetninger til å arbeide med elevenes utvikling og læring. Vi vil bidra til at færre lærere slutter i yrket, og til at flere søker seg til lærerutdanning.
23. ha en lærertetthet minimum i tråd med lærernormen, med én lærer per 15 elever i 1. til 4. klasse og én lærer per 20 elever i 5. til 10. klasse.
24. gjøre det første skoleåret mer likt et "barnehage-år" med lek og aktivitet, slik det opprinnelig var ment da seksårsreformen ble innført. Likevel kan man oppmuntre og støtte alle barn i å lære å lese og skrive enkle ord i løpet av første halvår.
25. innføre fri lek på timeplanen i de første skoleårene, og legge til rette for at lek kan brukes som metode i alle fag.
26. styrke barnas kulturelle kompetanse ved å innføre en kunst- og kultursertifisering av skolene.
27. sørge for at skolene har ressurser til å ivareta og gi tilpasset opplæring for elever med høyt læringspotensial.
28. gjeninnføre skolebibliotekarer i grunnskolen.
29. bygge entreprenørskapskompetanse og ha samarbeidsavtaler med Ungt entreprenørskap. Vi vil sikre at entreprenørskap er en integrert del av undervisningen i grunnskolen, styrke samarbeidet mellom skolen og næringslivet og prioritere lærlingordningen.
30. styrke satsingen på programmering i skolen og sikre at alle elever får introduserende undervisning i dette på både barnetrinn og ungdomstrinn, og mulighet for å velge det som SFO-aktivitet og valgfag.
31. at 1-4. trinn i hovedsak skal være leksefri. Vi vil styrke tilbud om leksehjelp for øvrige trinn, og legge til rette for at ungdom kan få arbeidstrening som leksehjelpere.
32. stille krav til at uteområder i barnehager og skoler er store nok til at barn og unge får tilstrekkelig plass til lek og utfoldelse.

33. videreutvikle tilbudet for voksenopplæring, omskolering og livslang læring.
34. redusere, og øke bevisstheten rundt, bruk av digitale læremidler, verktøy og ressurser i barnehagen og skolen i henhold til nyeste forskning. Anerkjennelse at bruk av håndskrift er gunstig for læring, forståelse og memorering.
35. styrke kompetansen til ansatte i barnehage gjennom allment tilgjengelige ordninger for videreutdanning.
36. sikre forutsigbar finansiering for barn med behov for spesiell tilrettelegging.
37. føre en oppvekst- og utdanningspolitikk som ruster folk for en framtid hvor maskiner og programvare preger større deler av livet.
38. at alle barn i barnehage og skole skal få alderstilpasset opplæring om kropp, seksualitet og grenser.

Miljøvennlig oppvekst

De grønne vil

39. at gode økologiske prinsipper skal gjenspeiles i alle fag og skoleaktiviteter: Forståelse for naturens egenverdi, tålegrenser og bærekraft, gjenbruk og avfallshåndtering, grønn nyskaping, lavt materielt forbruk, opplæring i reparasjoner, og bruk av lokale ressurser og råvarer.
40. satse på naturbarnehager, og legge til rette for at alle skoler og barnehager bruker nærnaturen og marka i undervisningen.
41. tilføre nok midler til fagene Mat og helse og Kunst og håndverk slik at skolene har råd til gode, miljøvennlige og lokalproduserte råvarer i undervisningen.
42. at alle skoler og barnehager skal ha kjøkkenhage eller samarbeid med nærliggende gårdsbruk eller kolonihage, for å øke praktisk og teoretisk kunnskap om økologi, dyrking og selvberging.
43. unngå bruk av plast som underlag på lekeplasser og i uteområder på skoler og barnehager. Bruken av natur, og naturlige og miljøvennlige materialer må være førende, samtidig som universell utforming blir ivare tatt.
44. tilby kortreist og økologisk frukt og grønt på skolen.
45. at alle skoler og barnehager skal være [Grønt Flagg-sertifiserte](#).

3. Mobilitet for alle

Gode samferdsels- og mobilitetsløsninger er nøkkelen til en god hverdag for den enkelte, og til det beste for samfunnet. Samtidig må vi ha som ambisjon at det totale transportbehovet reduseres, for å begrense forurensing, utslipp og veiutbygging.

Befolkningen i Nordre Follo skal oppleve å ha tilgang på gode mobilitetsløsninger uavhengig av alder, kjønn, økonomi eller funksjonsvariasjon. Utvikling og utbygging skal ha som mål at innbyggerne får tilgang på det trenger i hverdagen i gå- og sykkelavstand, og kort vei til kollektivtrafikk. Å gå eller sykle er best for både folkehelse og miljø, og bør inngå som en naturlig del av reisevanene til flest mulig.

Sykkel og gange

De Grønne vil

1. at så mange som mulig skal ha tilgang på gode og nødvendige møteplasser, servicefunksjoner og handel i gang- og sykkelavstand fra der man bor.
2. ha en målsetning om at flest mulig skoleelever skal gå eller sykle til skolen, blant annet gjennom å etablere bilfrie hjertesoner rundt alle barne- og ungdomsskoler.
3. Etablere flere snarveier der det er mulig for å gjøre avstander enklere å nå til fots og med sykkel.
4. følge opp kommunens trafiksikkerhetsplan for myke trafikanter og innføre tiltak der feil og mangler oppdages, herunder bedring av sikt i veikryss. Sikkerhet for syklister og gående må prioriteres.
5. kartlegge sykkelandelen i kommunen, blant annet ved å sette opp flere sykkeltegn, og innføre mål og tiltak for at denne skal økes for hvert år.
6. iverksette en ambisiøs kommunal sykkelstrategi for hele Nordre Follo, og bygge sykkelveier på tvers i kommunen slik at tettstedene bindes bedre sammen.
7. ha et vintervedlikehold av gang- og sykkelveier slik at man som hovedregel skal kunne forvente trygg og forutsigbar ferdsel hver dag. Vi vil ha god framkommelighet for mennesker med funksjonsnedsettelse hele året.
8. etablere vedtatt ekspressykelvei fra Ski til Oslo via Kolbotn.
9. prioritere gang- og sykkelveier ved forhandling om byvekstvtaler.

10. arbeide for å skille gående, syklister og bilkjørende fra hverandre i nye og eksisterende veiløsninger. Vi vil vurdere omregulering til enveiskjøring og fjerning av gateparkering der det er hensiktsmessig for å få plass til gang- og sykkel felt.
11. ha god og sikker sykkelparkering ved kollektivknutepunkt.
12. ha gode og sikre sykkelparkeringer og garderobefasiliteter på alle kommunale arbeidsplasser.
13. stimulere til grønne reiseavtaler i jobbsammenheng og ha kilometergodtgjørelse for bruk av sykkel til jobben og i tjeneste. Det skal lønne seg for kommuneansatte og politikere å gå eller sykle til jobben og i tjenesten.
14. etablere flere sykkelreparasjonssteder i kommunen i kombinasjon med arbeidstrening.
15. i samarbeid med Akershus fylkeskommune som veieier gjennomføre tiltak på og langs Gamle Mossevei som gjør det trygt å ferdes til fots og på sykkel. Særlig må strekningen mellom avkjøringene til Svartskog og Kolbotn endres slik at det blir trygt å sykle mellom Kolbotn og Svartskog.
16. at elektriske transportmidler for personer med nedsatt funksjonsevne gis mulighet til lading i nærheten av egen bolig, ved kjøpesentre og servicebygg, og at lading gjerne skjer som en delings-pool.
17. at kommunen har kontroll med antall el-sparkesykler til leie gjennom samarbeidsavtale med klare vilkår slik at bruk ikke er til hinder for myke trafikanter.
18. at bruk av el-sparkesykler ikke skal være tillatt på fortau, og kreve redusert hastighet i områder med blandet trafikk.
19. at kommunens transportmiddelpark inneholder elsykler, lastesykler og nullutslippskjøretøy.

Kollektivtrafikk

De Grønne vil

20. arbeide for å øke antallet avganger og bedre korrespondanse i kollektivtilbudet.
21. arbeide for at Nordre Follo blir inkludert i Ruters takstsone 1.
22. arbeide for bedre tilrettelagt kollektivtrafikk for eldre og mennesker med funksjonsnedsettelse i tråd med kommunens mål om «Aktiv hele livet». Vi vil jobbe for utvidet tilbud med bestillingstransport, og etablering av aldersvennlig transport.

23. arbeide for gratis aktivitetsreiser for barn opp til 18 år innad i kommunen, slik at barn og unge kan reise til og fra fritidsaktiviteter uten å være avhengig av at foreldre kjører.
24. arbeide for at det skal være gratis å ta med sykkel på buss og tog utenom rushtid, forutsatt at det er plass.
25. øke bruken av miljøvennlige reisemidler for kommunalt ansatte og politikere. Vi vil minimere bruken av flyreiser.
26. gjøre Kolbotn togstasjon tilgjengelig for alle. Vi vil at kommunen tar initiativ overfor Bane Nor for at midlertidig løsning kommer på plass innen utløpet av 2024 dersom permanent ombygging av stasjonsområdet ikke er påbegynt innen den tid.
27. flytte mer godstrafikk fra vei til jernbane. Samtidig mener vi at persontransport må vektas tyngst i prioritering mellom gods- og persontransport. Godstrafikk på tog er miljøvennlig, men innebærer utfordringer knyttet til støy og sporkapasitet.
28. Være pådriver for at utleier som driver Fugleåsen døgnhvileplass sørger for gode og verdige toalettfasiliteter av respekt for sjåførene, og slik at nærliggende omgivelser ikke sjeneres av mangel på dette.
29. få oversikt over og gå i dialog med bilbaserte arbeidsplasser, med mål om økt bruk av kollektivtrafikk.

Bil og bildeling

De Grønne vil

30. redusere klimagassutslipp fra transport med 70% innen 2030.
31. at kommunen skal ha som ambisjon å redusere personbiltransporten.
32. legge til rette for utbygging av hurtigladestasjoner i alle tettsteder, ved innfartsparkeringer, næringsparker og større arbeidsplasser
33. etablere ladestasjoner for elbil og elsykler ved alle kommunale bygg.
34. legge til rette for samkjøring, bildeling og bilkollektiv.
35. etablere flere dedikerte og gratis parkeringsplasser for bildeleordninger i tilknytning til kommunens knutepunkter og servicebygg.
36. at kommunens egen bilpark skal inngå i bildeleordning slik at innbyggere kan bruke bilene når de ikke er i bruk i tjeneste.
37. stille krav om utslippsfri drosjenæring innen 2024, og bidra til etablering av hurtigladestasjoner for drosjer.

38. innføre betalingsparkering i sentrumsområder og ved idrettsanlegg (med unntak for trenere med mye medbrakt utstyr) for å redusere trafikk og styrke trafikksikkerheten.
39. innføre tiltak som hindrer trafikkfarlige situasjoner og ulovlig kjøring og parkering, særlig i områder hvor trafikksituasjonen endres på grunn av streng parkeringsnorm og få parkeringsplasser.
40. tilrettelegge for personer med reelt behov for besøksparkering og HC-parkering ved bolig og servicebygg, slik at eldre skal kunne være selvhjulpne og bo hjemme så lenge som mulig, samt besøke andre og ta imot besøk ved egen bolig. Kommunen bør stimulere til at HC-parkering tilpasses el-biler.
41. at andelen av kommunens ansatte som kjører bil til jobb, reduseres fra 60 % (2020) til 40 % i 2025.
42. redusere arealet som er avsatt til parkering, og holde et nivå på parkeringsavgift som bidrar til å begrense biltrafikken til et forsvarlig nivå i tettbebygde områder.
43. planlegge varelevering og avfallshåndtering i samarbeid med næringslivet for å redusere bilkjøring til et minimum.
44. gå i dialog med (større) bedrifter for å finne frem til gode og miljøvennlige transportløsninger for dem og deres ansatte.
45. arbeide for at post- og pakkeleverandører har lett tilgjengelig levering- og hentested i alle tettsteder.

4. Bærekraftig økonomi

En bærekraftig økonomi er en økonomi som sikrer at bruken av naturressurser, forurensning og klimagassutslipp ikke overstiger det kloden tåler for å overleveres i like god stand til neste generasjon. Dagens investeringer og økonomiske prioriteringer skal ikke begrense mulighetene til kommende generasjoner.

Det grønne skiftet skjer gjennom at det miljøvennlige blir billigere, enklere og bedre, mens det miljøskadelige må bli dyrere eller fases ut.

En grønn næringspolitikk er en offensiv politikk som støtter opp om bedrifter som bidrar til det grønne skiftet og en oljeuavhengig økonomi. For å lykkes med en grønn omstilling må vi i særlig grad satse på små og innovative bedrifter.

Arbeidslivet skal være inkluderende og tilpasset arbeidstakere med ulike bakgrunn og livssituasjon. Slik vil kommunen dra nytte av det mangfoldet av erfaringer og kompetanse som finnes i vårt lokalsamfunn.

I kommuneøkonomien er det mindre penger enn tidligere til drift av eldreomsorg, skole, barnehage og andre kommunale tjenester. Slik har det vært i flere år og skyldes i hovedsak reduserte statlige overføringer til kommunene, samt renter og avdrag på store investeringer.

Nordre Follo står overfor et valg. Skal vi redusere kommunale tjenester for flere hundre millioner de neste fire årene, eller skal vi innføre eiendomsskatt? MDG mener at en eiendomsskatt med sosial profil er et opplagt virkemiddel å ta i bruk, slik 90 prosent av norske kommuner allerede har gjort. Det vil sikre rettferdig omfordeling fra de som har god økonomi til de som har størst behov for gode kommunale tjenester.

Næringsliv

De Grønne vil

1. gjøre Nordre Follo ledende på grønn næringsutvikling og innovasjon gjennom å styrke samarbeidet i Follo-regionen og etablere et knutepunkt for samarbeid mellom kommunen, næringsliv og NMBU.

2. videreføre kommunens bærekraftfond for næringslivet
3. bidra til etablering av fysiske møteplasser for innovativt næringsliv, i form av kontorfellesskap og skaperverksted.
4. legge til rette for at små og lokale bedrifter får en reell mulighet til å konkurrere om offentlige oppdrag i kommunen.
5. legge til rette for grønne og innovative anskaffelser.
6. bruke kommunale offentlige anskaffelser til å øke antall lære plasser, for eksempel i byggeprosjekter.
7. jobbe systematisk for å avdekke brudd på arbeidsmiljøloven og sosial dumping hos bedrifter i kommunen, i samarbeid med politiet og arbeidstilsynet.
8. stimulere næringslivet til å ta imot lærlinger, personer med minoritetsbakgrunn og personer med ulike funksjonsvariasjon i arbeidspraksis.
9. tilrettelegge videokonferanserom på bibliotekene som kan brukes til møter for små bedrifter, frivilligheten og privatpersoner.

Arbeidsliv

De Grønne vil

10. arbeide for likestilling og mot diskriminering i arbeidslivet, og stille krav til lik lønn for likt arbeid.
11. arbeide for å redusere ufrivillig deltid og begrense bruken av midlertidige stillinger i kommunen.
12. gjennomføre forsøk med sekstimersdag og andre former for redusert arbeidstid for ansatte i kommunen.
13. at kommunen støtter ansatte som ønsker å stå i jobb frem til 70 år.
14. gjennomføre en prøveordning som gir de kommunalt ansatte en mulighet til å forhandle om å ta ut lønnsvekst i redusert arbeidstid, og oppfordre det private næringsliv til det samme.
15. styrke kravene til seriøsitet i arbeidslivet for kommunens anskaffelser i Nordre Follo.
16. videreføre kommunens satsing på tilrettelagte arbeidsplasser for arbeidstrening, arbeidspraksis og inkludering. Satsingen skal samtidig bidra til å skape verdifulle grønne tilbud som bruktbutikker, utlånsentral, og reparasjonsverksted.

17. legge til rette for at underrepresenterte grupper prioriteres ved ansettelser til kommunale stillinger.
18. sette som mål at minst 5 prosent av nyansatte i kommunen skal ha en funksjonsnedsettelse eller hull i CV-en, og at det skal være anledning til å søke anonymt.
19. tilby et høyt antall lærlingeplasser i kommunale virksomheter, innenfor flere ulike fag.

Kommuneøkonomi

De Grønne vil

20. innføre eiendomsskatt, med et sosialt bunnfradrag og fritak for lavinntektshusholdninger som sikrer at den ikke rammer innbyggere med svak økonomi. Eiendomsskatten skal brukes til nedbetaling av lån. Slik kan midler i driftsbudsjettet brukes på et godt tjenestetilbud og nødvendig vedlikehold i stedet for på renter og avdrag.
21. kontinuerlige vurdere å nedskalere eller utsette investeringer i planlagte kommunale bygg og anlegg for å sikre mest mulig midler til nødvendig drift og omstilling.
22. gjennomføre tiltak for å utnytte kommunens eiendom på en mest mulig effektiv måte.
23. prioritere vedlikehold, tilpasning og rehabilitering fremfor å bygge nytt. (Likelydende punkt i kapittel 4)
24. sikre god planlegging slik at vi unngår unødig bygging av midlertidige bygningsmasser, veier og annen infrastruktur.
25. fortsette tiltak for energioptimalisering i alle kommunale bygninger. 26. at alle kommunens møter, kurs og konferanser avholdes lokalt.
26. ikke selge noe kommunal eiendom som i dag er grøntområder til utbyggere. (Likelydende punkt i kapittel 4)
27. gjennomgå kommunens investeringer og trekke kommunale midler og fond ut av eventuelle investeringer i fossile energikilder og våpenproduksjon. Ved valg av fond for sine investeringer skal kommunen stille strenge krav til åpenhet, ESG-rangeringer og til at porteføljer er i tråd med Parisavtalen.
28. at kommunen skal styres gjennom tillitsbasert ledelse, der ledere motiverer, inspirerer og legger til rette for sine medarbeidere, heller enn å detaljstyre dem.

29. være en foregangskommune i å bruke offentlige anskaffelser til å redusere miljøbelastning og klimagassutslipp, gjennom å stille strenge miljø- og klimakrav til leverandører og å vektlegge miljø- og klimahensyn høyt ved tildeling av oppdrag.
30. legge til rette for krav om sirkulære løsninger i anskaffelser og avtaler i tråd med kommunens anskaffelsesstrategi og kommende nasjonale retningslinjer for sirkulærøkonomi. Reparasjon og gjenbruk skal alltid vurderes som et alternativ før innkjøp gjennomføres.
31. utarbeide en veileder for sirkulære anskaffelser i kommunens virksomheter.
32. opprette en ombruksplattform for tilgjengelige produkter som kan deles og gjenbrukes innad i kommunen.
33. styrke kontrollen av bedrifter som leverer varer og tjenester til kommunen, for å sikre at leveransene samsvarer med kommunens bestilling og oppfyller krav om, blant annet, menneskerettigheter, seriøsitet, ivaretagelse av miljøhensyn, og samfunnsansvar.
34. ha tiltak som sikrer oss mot og avslører korrupsjon, svart arbeid og arbeidslivskriminalitet, også hos kommunens underleverandører og selskap som holder til i kommunen.
35. sikre et nødvendig antall kommunale utleieboliger ved avtaler med utbyggere i utbyggingsprosjekter.
36. at kommunen stiller krav til boligutbyggere om at det skal være en andel boliger tilpasset førstegangsetablerere.
37. legge til rette for varierte bomiljøer hvor det er lett for beboerne å komme i kontakt med hverandre, blant annet gjennom å gi føringer til utbyggere.
38. at Nordre Follo skal blir en [Fairtrade-kommune](#)
39. øke satsingen på eksisterende BUA i Ski, Kolbotn og Langhus. Utvalget av hva som tilbys til utlån skal gradvis utvides i samråd med hva lånerne etterspør.
40. vurdere rammeavtale på levering av brukte møbler og andre egnede produkter.
41. etablere krav om miljøsertifiseringer, resirkulerte materialer og etterlyse EPD- dokumentasjon til kommunens leverandører ved innkjøp av tekstiler, varer og utstyr.
42. innføre rammeavtaler for kommunale innkjøp med kontraktsfestede krav til reparasjon, gjenvinning av materialer og komponenter, og levetidsmerking av forbruksvarer.

5. Natur og miljø

Naturen er livsgrunnlaget for alt som lever. Miljøpartiet De Grønne vil føre en politikk som motvirker klimaendringer og forurensing, og som tar vare på natur og artsmangfold.

Den største trusselen mot natur- og artsmangfoldet er arealendringer, som for eksempel når skog blir gjort om til byggefelt eller veier. De Grønne har sørget for at Nordre Follo har blitt en arealnøytral kommune. Det betyr at naturen skal få stå i fred og at vi konsentrerer utbygging til områder som allerede er bebygde. Men naturen trues også av andre inngrep, særlig skogbruk. Nå er tiden kommet for å begynne å gjøre naturen større og rikere igjen - vi skal være *arealpositive*.

Klimaendringene er her allerede og vi vil oppleve mer styrtregn, tørke og ekstremvær i årene framover. Klimatilpasning og beredskap som sikrer kritisk infrastruktur som rent vann og strøm må være på plass.

Vi vil gjennomføre tiltak som monner og som sørger for at kommunens egen virksomhet blir klimanøytral og økologisk bærekraftig. Samtidig vil vi gjøre det enkelt for innbyggerne i Nordre Follo å leve gode og miljøvennlige liv med et redusert og sirkulært forbruk av naturressurser.

Natur- og artsmangfoldet

De Grønne vil

1. at Nordre Follo skal bli en *arealpositiv* kommune. Det skal settes som et forpliktende mål at areal med natur skal utvides og at naturmangfoldet i eksisterende naturområder skal bli rikere.
2. ha *arealregnskap* som en integrert del av Økonomi- og handlingsplan (budsjettet) som viser planlagte arealendringer.
3. ha *naturregnskap (økosystemregnskap)* med konkrete mål for tilstand i hver naturtype/økosystem, som en integrert del av Økonomi- og handlingsplan.
4. at kommunedelplan for naturmangfold skal være et forpliktende underlag for alle relevante prosesser og planer i kommunen, og sikre sterk beskyttelse av natur og artsmangfoldet.
5. videreføre og forsterke prinsippet om *arealnøytralitet*, og ikke tillate nedbygging av natur, verken større naturområder, hundremeterskoger eller i småhusområder.

6. gjennomføre prosjekter for restaurering av natur med et mål om å gjøre naturen rikere for hvert år.
7. ikke gi dispensasjoner til utbyggingsformål fra kommunens arealplan.
8. arbeide for større respekt for ville dyrs leveområder og ikke utføre inngrep som gjør at dyr mister livsgrunnlag, som mattilgang, vandruter, faste hekkeplasser og yngleplasser.
9. samarbeide med skogeiere om frivillig vern av skog, og vurdere vern av områder i kommuneskogene.
10. arbeide for at Østmarka nasjonalpark blir vedtatt, og gir et sterkest mulig naturvern i avveiningen opp mot andre interesser.
11. arbeide for å utvide Gaupesteinmarka naturreservat, slik at den dekker Vientjernet, og andre områder med særlig stor naturverdi.
12. innføre en småhusplan i kommunen. Småhusplanen skal ivareta eksisterende kvaliteter i områder bestående av eneboliger og tomannsboliger, for eksempel bevaring av trær over en viss størrelse, vegetasjon og bokvalitet.
13. ikke tillate utbygging på Svartskog utover reguleringsplanen vedtatt av kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2015 (Bålerud-forliket). For eventuell utbygging innenfor reguleringsplanen vil vi stille strengest mulig krav til bevaring av natur- og kulturverdier.
14. at friluft- og verneinteresser skal være det bærende grunnlag i forvaltningen i kommuneskogene.
15. gjøre naturopplevelser lettere tilgjengelig med vedlikehold av utvalgte velbrukte stier og løyper, med skilting, og med toaletter tilgjengelige for alle.
16. ikke ha videre utbygging av nye lysløyper i kommunen, av hensyn til lysforurensning og for å unngå veibygging og nye inngrep i naturområder. Lysløypenettet er allerede svært godt utbygd og tilgjengeliggjør naturopplevelser for alle.
17. sikre allemannsretten ved å gjøre en opprydding i strandsonen ved sjø og innsjø og kreve alle ulovlige stengsler fjernet.
18. vi vil etablere en kyststi som sikrer god framkommelighet på naturens premisser.
19. fullføre reguleringsarbeidet og områdeutvikling for Kolbotn som permanent sikrer de grønne områdene Generasjonsparken, Rådhusparken, kantsonen ved Kolbotnvannet og huset Venleik med området omkring som verdifulle grønne lunger for mennesker, planter, dyr og insekter.
20. ha et sammenhengende parkområde i Ski sentrum, fra Hebekk over dammene, over jernbanen til Kapelldammen og videre over Waldemarhøy og Vestråt.

21. at parker og andre offentlige områder skal beplantes med humlevennlige trær og planter, og skjøttes til det beste for insekter og pollinering.
22. gjøre flere naturopplevelser tilgjengelig for eldre og personer med funksjonsnedsettelse.
23. stille krav om natur- og klimavennlig utnyttelse av takarealer – i form av grønne tak, solenergiløsninger eller lignende – for alle nybygg, og ved rehabilitering av takflater. Tak på kommunale bygg skal enten være grønne eller brukes til solenergiproduksjon der det er hensiktsmessig.
24. ikke fire på kravet om en blågrønn faktor på minst 0,8.
25. ha nullvisjon for nedbygging av matjord.
26. ivareta kommunens kulturlandskap, blant annet ved å sikre at driveplikten opprettholdes av både kommunen og private, og ved ikke å tillate utbygging av kulturlandskap.
27. ha et bærekraftig, giftfritt landbruk med god dyrevelferd, som sikrer økt grad av selvforsyning og matsikkerhet.
28. kartlegge potensialet for økt matproduksjon.
29. legge til rette for andelsjordbruk, og styrke satsingen på parsellhager og urban dyrking for de som ikke har egen hage.
30. vi vil støtte lokale initiativer til grønne møteplasser og matglede.
31. oppmuntre til mer natur- og miljøvennlige hager, blant annet gjennom bruk av kampanjer.
32. imøtekomme initiativ til etablering av økolandsby.
33. innføre et kommunalt forbud mot nedbygging av myr.
34. innføre forebyggende tiltak og kontroller for å hindre vanskjøtsel og mishandling av dyr.
35. stille strenge krav til dyrevelferd i relevante kommunale anskaffelser. Egg og meieriprodukter skal være sertifisert økologisk eller dyrevernermerket, og kylling skal som minimum være av sakterevoksende rase.
36. utarbeide en handlingsplan for bekjempelse av fremmede arter i kommunen.
37. at det arrangeres årlig internkursing i naturmangfold for kommunestyret.
37. være så restriktive som kommunen har hjemmel til med å gi tillatelser til bygging av skogsbilveier, flatehogst og andre tiltak som truer naturmangfoldet i skog. Dagens forvaltning av skogsområder er en trussel mot naturmangfoldet, og vi vil være en aktiv pådriver for å erstatte flatehogst med plukkhogst, og stille strengere krav til kartlegging før tillatelse til inngrep og hogst.

38. ikke tillate deponering av masser fra byggeplasser i forbindelse med veibygging i naturen.
39. begrense antall dispensasjoner til å kjøre i utmark.
40. ha egen drikkevannskilde i kommunen.
41. unngå tap av drikkevann gjennom ledningsnett, og ta nødvendige grep for sikker vannforsyning i kommunen.
42. vie særlig oppmerksomhet til vann- og avløpsnett, og ta initiativ til en 50-årsplan for stabilt ledningsnett.
43. unngå harde flater som ikke leder vannet godt nok unna.
44. utarbeide en investeringsplan som sikrer rammebetingelser for nødvendige beredskapstiltak innen vannsektoren.
45. at miljømyndighetene øker innsatsen med tilsyn og oppfølging av krav, slik at mengden overvann til avløpsnett og renseanlegg reduseres.
46. ta hensyn til og verne om artskorridorer og gammelskog.
47. at ved trimming og klipping av natur i veikanter, så skal det tas hensyn til hva som spirer, gror, og hekker til enhver tid.

Klimagassutslipp

De Grønne vil

48. forsterke kommunens klimamål sammenlignet med målene satt i dagens klima og energiplan (alle tall sammenlignet med 2009):
  - a. Direkte klimagassutslipp, dvs. utslipp som fysisk finner sted innenfor kommunen, fra *Nordre Follo* er redusert med 60 prosent innen 2026, og 95 prosent innen 2030.
  - b. Indirekte klimagassutslipp, dvs. utslipp forbundet med varer og tjenester som importeres til kommunen, fra *Nordre Follo* er redusert med 20 prosent innen 2026 og 40 prosent innen 2030.
  - c. Naturen i kommunen skal bevares og forvaltes slik at opptaket av klimagasser i skog og vegetasjon er høyere enn i dag.
  - d. Kommunes samlede energiforbruk skal være redusert med 10 % i 2030 sammenlignet med i 2020.
  - e. Kommunens Temaplan for klima- og energi skal revideres og forsterkes i tråd med målene over.

49. at kommunens klimabudsjett skal være forpliktende og en integrert del av kommunens Økonomi- og handlingsplan (budsjettet). Det skal gjennomføres tilstrekkelige tiltak hvert år som gjør at vi styrer mot utslippsmålene vi setter oss.
50. at saksfremleggene i alle politiske saker skal ha med en vurdering av CO2-utslipp eller -besparelse
51. styrke klima- og miljøavdelingen med mer ressurser for å forsterke arbeidet med kommunens klima- og miljømål.
52. at all utbygging skal skje ved fortetting og nært kollektivknutepunkt, men ikke gå på akkord med natur, kulturvern og arkitektur. Vi vil kun tillate utbygging som er i tråd med Regional plan for areal og transport og kommunens vedtatte arealstrategier.
53. gå i dialog med Ås kommune for å koordinere utbyggingen av Ski tettsted.
54. prioritere vedlikehold, tilpasning og rehabilitering fremfor å bygge nytt. (Likelydende punkt i kapittel 3)
55. at nybygg skal være energieffektive og bygges for å vare lengst mulig.
56. stille de strengeste krav til materialvalg ved utbygging og renovering.
57. ha nullutslipp av klimagasser fra kommunens eiendommer og bilpark innen 2025.
58. stille krav om at alle kommunens bygg- og anleggsplasser skal være utslippsfrie og at transport av masser skal gjøres utslippsfritt eller ved hjelp av biogassteknologi.
59. stille krav om at alle leveranser til, og oppdrag for, kommunen der transport er en del av ytelsen, foretas ved hjelp av nullutslipps- eller biogassteknologi.
60. stimulere til bærekraftige nærmiljøsentre med bruktbutikk, reparasjonsverksted og velutstyrte utlånssentraler for fritidsutstyr, verktøy og mer.
61. gi tilskudd til energisparing for husholdninger, herunder til kjøp av varmepumpe. Vi vil innføre tilskudd som bidrar til at det blir lettere å ta valg som reduserer klimagassutslipp, som for eksempel støtte til kjøp av elsykkel, lastesykkel, og tøybleier.
62. opprettholde, støtte og bidra til et godt ferie- og fritidstilbud for kommunens innbyggere gjennom hele året, for å gjøre det mer attraktivt å feriere i hjemkommunen.
63. legge til rette for økt bruk av grunnvarme og energibrønner i kommunen.
64. styrke arbeidet med klimatilpasning i kommunen. Det skal prioriteres høyere å gjennomføre planlegging som tar høyde for klimaendringer, og å kartlegge konsekvensene av klimaendringene.
65. arbeide for redusert kjøttforbruk i kommunale institusjoner, og tilby fullverdige vegetariske alternativ hver dag. Minst to dager i uken skal være helvegetarisk. (lignende punkt i kapittel 1)

66. gjennomføre en kartlegging av matsvinnet i kommunale virksomheter, og lage en forpliktende og ambisiøs plan for å redusere matsvinnet.

Forurensning

De Grønne vil

67. opprettholde ambisiøse mål for vannkvalitet i alle vann og vassdrag i kommunen og gjennomføre tilstrekkelige tiltak til å nå dem.
68. opprettholde en rask utskifting av kloakkrør som leder til forurensning av bade- og drikkevann.
69. gjennomføre en kartlegging av utslipp av miljøgifter i kommunale virksomheter, og lage en forpliktende og ambisiøs plan for å redusere utslipp av miljøgifter.
70. åpne bekker som ligger i rør ved utbygging og fortetting. Å åpne bekker bidrar til sikring mot overvann, og øker verdien av området for mennesker og natur.
71. fortsette, og forsterke, arbeidet med å rense og rehabilitere Kolbotnvannet slik at man kan bade og fiske her uten helseisiko, ved å gjennomføre vedtatte tiltak.
72. gjennomføre tiltak for å reparere Oslofjorden og vassdragene som leder dit i koordinasjon med nabokommunene.

Vi vil blant annet:

- a. oppgradere nitrogenreanseanlegg ved Nordre Follo reanseanlegg.
- b. redusere utslipp fra avløp.
- c. redusere arealavrenning fra landbruket, stimulere til grasdekte vannveier, regenerativt landbruk, direktesåing og andre tiltak som reduserer avrenning.
- d. redusere miljøgifter og marin forurensning.
- e. etablere hummerfredningsområde i Bunnefjorden.
- f. vurdere forbud mot bunntåling i Oslofjorden.
- g. etablere tømmebassener for båtseptikk i Oppegård båthavn.

Vi vil arbeide for at tiltakene iverksettes koordinert mellom nabokommuner, organisert gjennom vannområdeutvalgene PURA (Bunnefjorden med Årungen og Gjersjøvassdraget) og MORSA (Vansjø/Hobøl- og Hobølvassdragene).

73. ha plastfrie lekeplasser og skolegårder, og ikke anlegge nye lekeplasser med gummiastfalt. Vi vil gjøre kommunen til en aktiv pådriver for å skape gode, inkluderende lekeplasser som innbyr til kreativitet og lek for barn med alle funksjonsvariasjoner.
74. forby bruk av gummigranulat på nye kunstgressbaner og utforske alternative og miljøvennlige løsninger. For eksisterende kunstgressbaner vil vi ha strenge rutiner for å hindre utslipp av granulat til naturen. (Likelydende punkt i kapittel 1)

75. organisere jevnliges søppelryddeaksjoner i samarbeid med innbyggerne og frivilligheten.
76. innføre en ordning hvor innbyggere som samler og leverer søppel i naturen får betalt ved levering til gjenvinning.
77. arbeide for ytterligere differensiering av renovasjonsavgiften som belønner
78. redusert og sortert avfall.
79. legge til rette for matsortering i kantiner, restauranter mv. Være pådriver for at disse følger og respekterer utsorteringskrav iht. lovverket, og at kommunen bistår i å veilede om hvordan dette best kan gjennomføres for dem.
80. arbeide for lik tilgjengelighet til renovasjon i hele kommunen.
81. Etablere gjenbrukssted for byggematerialer for både private og næringsliv.
82. stanse avrenningen av tungmetaller fra alunskiferdeponiet på Taraldrud, og kreve at grunneier gjennomfører pålagte tiltak for opprydding slik at alle forurensede masser blir fjernet.
83. fase ut bruk av unødvendige engangsprodukter.
84. utarbeide en helhetlig lysplan for kommunen, med sikte på å begrense lysforurensing og energibruk fra belysning.
85. kartlegge støysituasjonen på utsatte steder og ved for høye målinger langs jernbane, bilvei og andre støykilder, stille krav om støyisolering og andre tiltak som reduserte fartsgrenser. Vi vil stille strenge krav til støy og svevestøv ved utbygging.
86. utfase bruken av veisalt og erstatte det med et mer miljøvennlig alternativ.
87. ha streng regulering av reklame i offentlige rom. Retusjert reklame skal være tydelig merket.
88. håndheve støygrensene rundt beredskapssenteret på Taraldrud svært strengt.
89. styrke kommunens sanksjonering overfor miljøkriminalitet, ved å sette en lav terskel for å ta i bruk tiltak som anmeldelser, tvangsmulkt, og pålegg om stans av tiltak. Det skal vurderes om gebyr- og bøtesatsene for miljøkriminalitet skal økes.
90. forby privat oppskyting av fyrverkeri.
91. etablere en fargeplan for nybygg for å unngå grå og ensartet bebyggelse.